

УДК 338.48.:334.02

Білецька І. М.

Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту
Тернопільського національного економічного університетуДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто принципи, на яких будується система інноваційного розвитку, та основні функції системи інноваційного розвитку туристичних підприємств. Описано, структуровано процес управління системою інноваційного розвитку туристичного підприємства. Окреслено основні функції управління. Формалізовано механізм управління інноваційним розвитком туристичного підприємства.

Ключові слова: механізм управління, туристичне підприємство, система, інноваційний розвиток, процес управління.

Постановка проблеми. В сучасних умовах економічного розвитку туристичної галузі, гнучкості та мобільності ринкової кон'юнктури, а також зростання темпу техніко-технологічних змін особливого значення набуває впровадження туристичними підприємствами інноваційної діяльності, що здійснюється за допомогою формування ефективного механізму управління системою інноваційного розвитку туристичного підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню понятійно-категорійного апарату інноваційної системи підприємства присвятили свої праці Н. Сіренко, І. Топух. Особливості формування принципів, на засадах яких формуються та функціонують інноваційні системи, було розглянуто в працях О. Христенко, К. Кавтарадзе, М. Бондаренка, К. Солов'йової. Дослідження функцій системи управління інноваційним розвитком здійснено в роботах О. Волкова, М. Денисенка, А. Гречана, О. Каховича.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте механізм управління системою інноваційного розвитку туристичного підприємства є малодослідженим питанням.

Мета статті полягає в дослідженні засад формування механізму управління системою інноваційного розвитку туристичного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах економічного розвитку туристичної галузі, гнучкості та мобільності ринкової кон'юнктури й зростання темпу техніко-технологічних змін особливого значення набуває впровадження туристичними підприємствами інноваційної діяльності, що здійснюється з розбудовою та функціонуванням ефективної системи інноваційного розвитку підприємства.

Н. Сіренко [4, с. 43–46] класифікує інноваційну систему підприємства як елемент загальної організаційно-економічної системи, що за умови адекватної побудови та функціонування сприяє творчому процесу через виконання певних функцій. Самостійна інноваційна система підприємства як механізм саморозвитку розглядається в праці І. Топух, при цьому автор наголошує на тому, що поява такої системи є підсумковим результатом розвитку нових технологій, а основними функціями є безперервне зародження та реалізація базових інновацій [5].

Формування інноваційної системи підприємства розглядається як важлива умова підвищення конкурентоспроможності підприємства та створення інноваційної бази для довгострокового стійкого зростання підприємства та економіки. В сучасній науці найбільш поширеними є три основні підходи до розуміння поняття інновацій-

ної системи підприємства, а саме цільовий, процесний та ресурсно-інформаційний підходи.

Відповідно, наявні підходи до формування та функціонування інноваційної системи підприємства зосереджені на суб'єктах, процесах та інструментах, що застосовуються для продукування інноваційної продукції та впровадження інноваційних процесів. Результативність цієї системи є наслідком ефективності функціонування всіх її елементів та наявності ресурсів в межах цієї внутрішньої системи підприємства.

Однак в сучасних умовах з огляду на складність та багатофакторність соціально-економічних процесів (чинників) поняття інноваційної системи підприємства є значно ширше й охоплює складні процеси, що здійснюються як у самій системі так і в її динамічній взаємодії із зовнішнім середовищем. Відповідно, сьогодні необхідно по-новому зрозуміти її та визначення як систему інноваційного розвитку. Її відмінністю від інноваційної системи підприємства є значна відкритість та активізація процесів взаємодії із зовнішніми суб'єктами, що не є частинами самої системи, проте мають значні системні взаємозв'язки та взаємодію із суб'єктами внутрішнього контуру системи інноваційного розвитку. Ключовим в розумінні системи інноваційного розвитку є саме поняття «розвиток», що полягає у безперервному впровадженні певних процесів, отже, здійсненні динамічного руху вперед в розвитку підприємства та досягненні ним необхідного рівня конкурентоспроможності.

Таким чином, результативність та ефективність функціонування системи інноваційного розвитку залежить не тільки від потенціалу підприємства, архітектури, побудови процесів його функціонування та впровадження інноваційної діяльності, але й від активності взаємодії системи інноваційного розвитку підприємства із зовнішніми суб'єктами інноваційної та комерційної діяльності туристичного ринку. Динаміка та активність цих взаємозв'язків, взаємодія та швидкість адаптації систем інноваційного розвитку підприємств до зовнішніх технологічних, інноваційних змін, кон'юнктури наявного ринку становлять основний результат, що забезпечує конкурентоспроможність та динаміку прогресивних інноваційних трансформацій.

Узагальнення вищезазначених концептуальних засад формування та функціонування інноваційних систем дає можливість сформулювати авторське бачення, відповідно до якого система інноваційного розвитку туристичного підприємства є відкритою динамічною системою, що складається з елементів організації, охоплює цілі, завдання, функції, принципи, механізм, методи

та інструменти управління, основою якої є наявний інноваційний потенціал, метою – забезпечення конкурентоспроможності та інноваційного розвитку підприємства, а результативність залежить від підтримки необхідного техніко-технологічного рівня та активної динамічної взаємодії із суб'єктами інших інноваційних систем зовнішнього ринкового середовища, інноваційної інфраструктури.

Принципи, на засадах яких формуються та функціонують інноваційні системи, розглядаються як в контексті функціонування самих інноваційних систем, так і в аспектах управління інноваційним розвитком. М. Бондаренко вважає, що формування системи управління інноваційною діяльністю має будуватись на принципах цілісності, системності, ієрархічності та розвитку [1, с. 65]. Для забезпечення досягнення цілей та процесу управління інноваційним розвитком підприємства О. Христенко вважає необхідним дотримання принципів адаптивності, динамічності, самоорганізації, саморегуляції та саморозвитку [6, с. 85]. Зауважимо, що принципи самоорганізації, саморегуляції та саморозвитку свідчать, на думку цього автора, про значний вплив на розвиток процесів самовідтворення системи та механізмів саморегуляції, проте система, зокрема система інноваційного розвитку, потребує впровадження механізму управління відповідно до визначених стратегічних цілей та визначає дії суб'єктів інноваційної діяльності з метою реалізації поставлених цілей, відповідно, потребує застосування принципів цілеспрямованого стратегічного управління, а не оперативного саморегулювання. До того ж цей перелік є дещо неповним, оскільки відображає лише принципи, притаманні внутрішньому середовищу підприємства, та процесам, що протікають у ньому, проте інноваційний розвиток значною мірою залежить від зовнішніх факторів, а саме ринкового попиту, кон'юнктури та ринкових змін, як наслідок, має значну техніко-технологічну залежність від дифузії інновацій, оскільки інноваційну діяльність не доцільно здійснювати в закритій системі, адже в такому разі вона втрачає свою ефективність, актуальність та мету реалізації.

Відповідно, принципами системи управління інноваційним розвитком є визначені правила, відповідно до яких реалізуються ті чи інші завдання управління, вдосконалюється організація відносин об'єкта управління із внутрішнім та зовнішнім середовищем функціонування системи управління інноваційним розвитком. Це дає підстави зазначити, що принципами, за якими функціонує система інноваційного розвитку підприємства, є базові принципи системності, адаптивності, динамічності, цілісності, розвитку, законності, а також особливі індивідуальні принципи, необхідні для розбудови системи інноваційного розвитку туристичних підприємств (принципи відкритості, активності, відповідності, науково-технологічного рівня, сумісності, технологічності, плановості, ефективності).

Функції системи управління інноваційним розвитком розглядаються як основа організаційно-економічного механізму управління [3] та включають такі функції, як здійснення ефективної реалізації інноваційного потенціалу підприємства, що забезпечує взаємодію між складовими механізму; використання інноваційного потенціалу в післякризовий період та під час зростання; забезпечення балансу та пропорцій інноваційної

діяльності, між структурними елементами; дотримання стимулів для всіх суб'єктів інноваційної діяльності у впровадженні ними нових технологій, продукції, процесів [6, с. 84]. Водночас О. Волков, М. Денисенко та А. Гречан [2, с. 84] визначають такі основні функції управління процесами інноваційного розвитку підприємства, як аналіз зовнішнього середовища та прогнозування його розвитку; аналіз внутрішнього середовища; виявлення напрямів та ринкових можливостей для подальшого інноваційного розвитку; формування цільового ринку з метою проектної реалізації; аналіз та оцінювання інноваційних ризиків; вибір пріоритетних напрямів інноваційної діяльності; формування організаційної структури управління; планування інноваційно-інвестиційної діяльності; контроль проектів інноваційного розвитку; підготовка рішень про зміну напрямів розвитку. Зазначимо, що такий підхід до визначення функцій є дещо дискусійним, оскільки ці функції та їх послідовність значною мірою відповідають етапам впровадження інноваційної діяльності та лише частково стосуються функцій управління. Водночас функції системи управління інноваційним розвитком туристичних підприємств є сукупністю видів діяльності, послідовна реалізація яких забезпечує досягнення мети інноваційного розвитку туристичного підприємства. Це дає підстави зазначити, що, оскільки для реалізації мети та завдань інноваційного розвитку система має забезпечити дію певної керуючої системи (суб'єктів) на об'єкти інноваційної діяльності, перш за все йдеться про загальні функції управління, такі як планування інноваційного розвитку туристичного підприємства; організація інноваційної діяльності туристичного підприємства; мотивування суб'єктів управління до інноваційного розвитку; регулювання процесу інноваційного розвитку; контролювання та забезпечення моніторингу етапів інноваційного розвитку туристичного підприємства. Додатковими функціями, що враховують особливості системи інноваційного розвитку, є інформаційно-аналітична, цільова, облікова та забезпечувальна функції, що відповідають за процеси інтеграції системи управління інноваційним розвитком та їх взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища. Забезпечувальними функціями є інтеграційна, координуюча та мобілізаційна функції.

Завдяки реалізації функцій системи інноваційного розвитку забезпечується досягнення мети інноваційного розвитку. Загалом забезпечення функціонування системи інноваційного розвитку туристичного підприємства здійснюється з реалізацією процесу управління інноваційним розвитком, сформованого, узагальненого та представлено на рис. 1.

Процес управління інноваційним розвитком включає вплив суб'єктів управління системою інноваційного розвитку, керівництва туристичного підприємства, а також передбачає реалізацію таких основних етапів, як створення організаційної структури управління інноваційним розвитком, визначення мети, цілей та завдань інноваційного розвитку.

Наступним етапом є аналіз та оцінювання стану, кон'юнктури та перспектив розвитку зовнішнього ринкового середовища з оцінюванням ринкових можливостей загроз та перспектив розвитку; аналіз та оцінювання стану, наявності та обсягів необхідних для залучення до здійснення інноваційної діяльності внутрішніх фінансових,

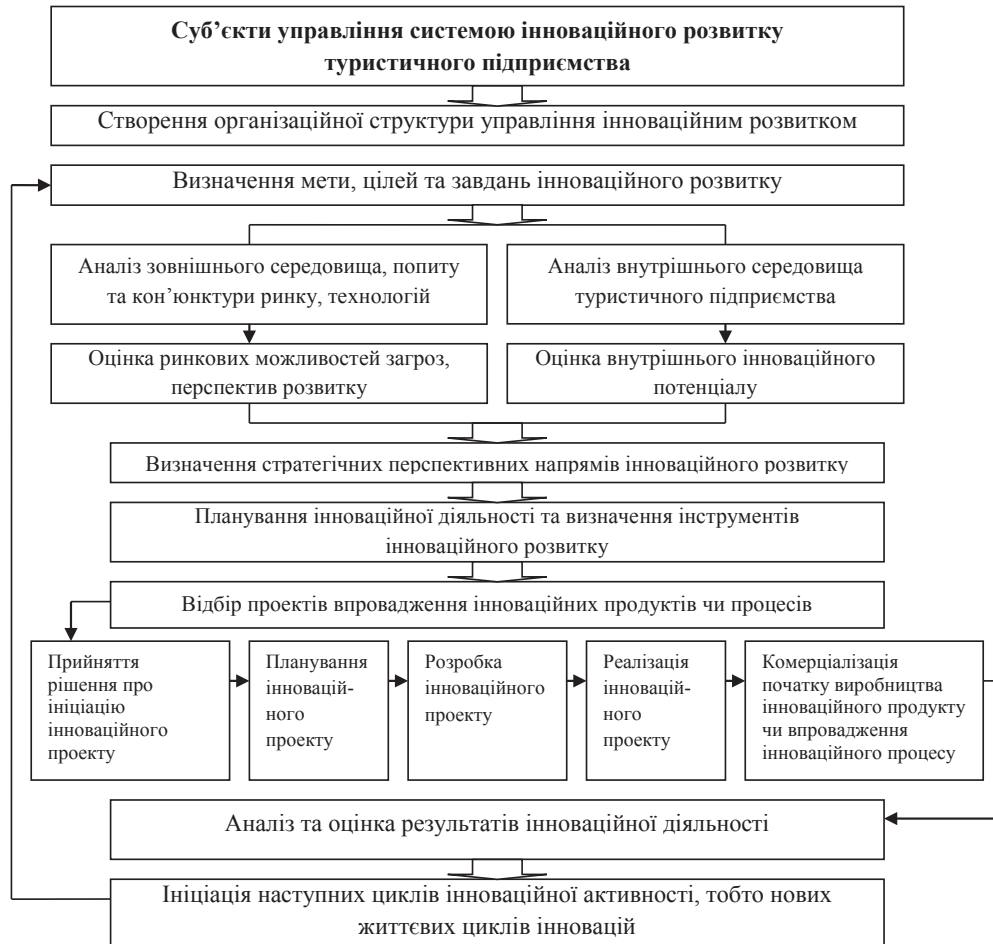

Рис. 1. Процес управління системою інноваційного розвитку туристичного підприємства

кадрових, інтелектуальних, техніко-технологічних, інформаційних та інших ресурсів, інноваційного потенціалу підприємства, в результаті чого визначаються можливості підприємства щодо реалізації інноваційної діяльності. За їх результатами визначаються стратегічні перспективні напрями інноваційного розвитку, здійснюється планування інноваційної діяльності туристичного підприємства, а також визначаються інструменти інноваційного розвитку.

Наступним етапом є відбір інноваційних проектів з розроблення та реалізації інноваційного продукту чи послуги з упровадження нових інноваційних процесів, що охоплюють техніко-технологічні, управлінські, маркетингові, сервісні, технологічні чи інші види інновацій. Проектний етап загалом розподіляється на декілька підетапів проектного циклу та охоплює ініціацію, тобто етап прийняття рішень про реалізацію вибраного інноваційного проекту, етап планування проекту та розроблення проекту, на якому розробляється вся необхідна проектна документація щодо інновацій та її подальшого впровадження, переліку послуг чи продуктів туристичного підприємства, етап реалізації, на якому здійснюється підготовка інновації до її подальшого виходу на ринок та комерціалізації, а наступним етапом проектного циклу є сама комерціалізація інновацій. За результатами просування на ринок інновації та її комерціалізації здійснюється етап аналізу та оцінювання результатів інноваційної діяльності, а також ініціюються наступні цикли інноваційної активності, тобто нові життєві цикли інновацій.

Необхідною складовою функціонування системи інноваційного розвитку підприємства є формування організаційної структури управління інноваційним розвитком через те, що туристичні підприємства переважно є невеликими компаніями, що не мають потужних ресурсних можливостей для утримання постійно діючої команди, відділу, департаменту проектного чи інноваційного розвитку та потребують залучення ресурсів (особливо кадрових) з інших структурних підрозділів підприємства. Внаслідок всіх цих факторів наявна доцільність розбудови організаційної структури управління інноваційним розвитком туристичного підприємства на основі матричної структури управління.

Організаційна структура управління інноваційним розвитком туристичних підприємств на матричній основі передбачає, що всі роботи з організації та провадження інноваційної діяльності туристичного підприємства здійснює проектна група, що складається безпосередньо зі спеціалістів з фаховими знаннями управління проектами та інноваційної діяльності, а також за кожним з переліку проектом, що постійно перебуває на різних етапах впровадження та реалізації, здійснюється залучення необхідних фахівців з інших структурних підрозділів підприємства поетапно, тобто за ступенем виникнення необхідності та в необхідних обсягах.

Таким чином, матрична організаційна структура управління інноваційним розвитком туристичних підприємств дає змогу максимально оптимізувати інноваційний, кадровий, ресурс-

ний потенціал підприємств та максимально ефективно використовувати наявні необхідні кадрові та фінансові ресурси підприємства.

Механізм управління інноваційним розвитком туристичних підприємств є невід'ємною складовою системи інноваційного розвитку та забезпечує реалізацію процесів управління (рис. 2).

Отже, механізм управління інноваційним розвитком включає методи, засоби та інструменти управління, а для його функціонування необхідним є нормативно-правове забезпечення, що включає сукупність нормативно-правової внутрішньої документації та законодавчих нормативно-правових актів, що регулюють та регламентують туристичну діяльність підприємств та впровадження інноваційної діяльності, інформаційно-аналітичне забезпечення, що є сукупністю всієї вхідної та вихідної інформації, необхідної туристичному підприємству для здійснення ним інноваційної та операційної, фінансово-господарської діяльності, кадрового забезпечення для реалізації інноваційної діяльності та матеріально-технічного забезпечення, що передбачає забезпечення всіма видами технічних, фінансових, технологічних ресурсів, основних засобів, необхідних підприємству для успішної реалізації завдань інноваційного розвитку. Застосування методів, засобів та заходів механізму управління інноваційним розвитком забезпечує прийняття та реалізацію управлінських рішень, необхідних для здійснення інноваційної діяльності та забезпечення інноваційного розвитку туристичних підприємств.

Вхідним потоком для здійснення інноваційного розвитку туристичного підприємства є інформація, матеріали, ресурси та запити, а вихідним – результат дії механізму (впроваджена інноваційна продукція та інноваційні проекти її виробництва, процесні інновації у сфері управління, маркетингу, техніко-технологічного, інформаційного забезпечення тощо). Значний вплив на механізм управління інноваційним розвитком здійснюють фактори впливу зовнішнього середовища, зміни

Рис. 2. Механізм управління інноваційним розвитком

ринкової кон'юнктури, попиту та потреб споживачів, умови та стан туристичного ринку, ринкової конкуренції, економічний стан країни, рівень доходів населення та інші фактори.

Висновки. Система інноваційного розвитку підприємств у сфері туризму, механізм, що забезпечує управління цією системою та виконання нею покладених функцій планування й впровадження інноваційної діяльності є відкритою системою, що перебуває в динамічному та системному взаємозв'язку й взаємодії із зовнішнім середовищем, суб'єктами ринку, ринкової інфраструктури та інноваційної діяльності і водночас виступає сформованою збалансованою структурою з чітко відпрацьованим механізмом реалізації поставлених функцій і завдань, а також послідовністю процесів їх виконання, що забезпечує ефективність майбутнього інноваційного розвитку. Застосування методів, засобів та вжиття заходів механізму управління інноваційним розвитком забезпечує прийняття та реалізацію управлінських рішень, необхідних для здійснення інноваційної діяльності та забезпечення інноваційного розвитку туристичних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко М., Соловйова К., Моріс С. Основи системології. Харків: ХТУПЕ, 1998. 118 с.
2. Волков О., Денисенко М., Гречан А. Економіка та організація інноваційної діяльності. Економіка та регіони. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 662 с.
3. Кахович О., Ковриженко А. Інновації та управління інноваційним розвитком суб'єкта господарювання. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3779>.
4. Сіренко Н. Управління інноваційною системою аграрного підприємства. Економіка АПК. 2009. № 9. С. 43–46.
5. Топух І. Створення інноваційної системи підприємства в умовах становлення і розвитку інноваційної економіки України. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2008_10_2/topux.pdf.
6. Христенко О., Кавтарадзе К. Процес управління інноваційним розвитком на вітчизняних підприємствах. Економіка і регіон. 2016. № 6(61). С. 83–89.

Белецкая И. М.

Ивано-Франковский учебно-научный институт менеджмента
Тернопольского национального экономического университета

ИССЛЕДОВАНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ СИСТЕМОЙ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Резюме

В статье рассмотрены принципы, на которых строится система инновационного развития, и основные функции системы инновационного развития туристических предприятий. Описан, структурирован процесс управления системой инновационного развития туристического предприятия. Определены основные функции управления. Формализован механизм управления инновационным развитием туристического предприятия.

Ключевые слова: механизм управления, туристическое предприятие, система, инновационное развитие, процесс управления.

Bilets'ka I. M.

Ivano-Frankivsk Educational and Research Institute of Management
Ternopil National Economic University

RESEARCH OF THE FORMATION AND FUNCTIONING OF THE MANAGEMENT MECHANISM OF THE SYSTEM OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF A TOURIST COMPANY

Summary

The article discusses the principles on which the innovation development system is built and the main functions of the innovation development system of tourism enterprises. The process of managing the system of innovative development of a tourist enterprise is described and structured. The main management functions are defined. The mechanism for managing the innovative development of a tourism enterprise has been formalized.

Key words: mechanic management, tourist enterprise, system, innovation development, process management.